

بنیان‌های قرآنی و روایی

وظرفیتهای بازآفرینی و تحقق تمدن نوین اسلامی

بهزاد جلالوند

مدرس مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی (ره)

- میرشنامه : جلالوند، بهزاد، ۱۳۶۸ -
 عنوان و نام پدیدآور : بنیان‌های قرآنی و روایی تمدن اسلامی و ظرفیت‌های بازآفرینی و تحقق تمدن نوین اسلامی / بهزاد جلالوند.
 مشخصات نشر : قم: مصباح اندیشه ، ۱۳۹۹ .
 مشخصات ظاهری : ۱۶۸ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۶۸۱۰-۸ : ۲۵۰۰۰۰ ریال : ۸-۹۶۶۸۱۰-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 یادداشت : کتاب حاضر برای همایش تخصصی مبانی و راهبردهای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب تهیه شده است .
 یادداشت : کتابنامه: ص: ۱۵۴ - ۱۶۶ .
 موضوع : جامعه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - -- دیدگاه درباره انقلاب اسلامی
 موضوع : Khamene'i, Ali, Leader of IRI, ۱۳۱۸ -- Views on Islamic Revolution : موضوع
 موضوع : جامعه‌ای، سید علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - -- دیدگاه درباره تمدن اسلامی
 موضوع : Khamenei, Sayyed Ali , Leader of IRI , ۱۳۱۸ -- Views on Islamic civilization : موضوع
 موضوع : تمدن اسلامی -- تأثیر قرآن
 موضوع : Islamic civilization -- *Qur'anic influences : موضوع
 موضوع : تمدن اسلامی
 موضوع : Islamic civilization : موضوع
 موضوع : احادیث شیعہ -- قرن ۱۴
 موضوع : Hadith (Shiites) -- Texts -- 20th century : موضوع
 شناسه افزوده : همایش تخصصی مبانی و راهبردهای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی (۱۳۹۸ : تهران)
 رده بندی کنگره : BP۶۵
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۵۹
 شماره کتابشناسی ملی : ۶۲۱۲۱۴۴

بنیان‌های قرآنی و روایی تمدن اسلامی

(ظرفیت‌های بازآفرینی و تحقق تمدن نوین اسلامی)

مؤلف: بهزاد جلالوند / ناشر: انتشارات مصباح اندیشه /
 قطع: رقی / نوبت چاپ: اول زمستان ۱۳۹۸ / تیراژ: ۵۰۰ نسخه
 / قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال / شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۶۸۱۰-۸

دیبچه

مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از دانشجویان، ۴ نقطه مورد تاکید در بیانیه گام دوم را این گونه بر می شمارند: ۱. «عظمت حادثه‌ی انقلاب» ۲. «عظمت راه طی شده و کارکرد انقلاب تا امروز» ۳. «عظمت چشم‌اندازی که باید به آن برسیم»؛ ۴. «عظمت نقش نیروی جوان متعهد». معظم‌له در ادامه می‌فرمایند:

این چهار نقطه‌ای است که ما اینجا خواستیم [بیان کنیم]. البته من عرض کردم به اجمال؛ در یک بیانیه نمی‌شود خیلی این چیزها را تفصیل داد - یک کتاب یا دو کتاب باید نوشت - لکن، جا برای تفصیل و فکر و مطالعه و تعمیق این حرفها وجود دارد (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۸/۳/۱).

مجمع آموزش عالی شهید محلاتی^۱ در راستای تحقق منویات فرماندهی معظم کل قوا و همچنین عمل به رسالت اسلامی - انقلابی خطیر خویش پیرامون تربیت مربیان متعهد، انقلابی و کاوشگر، پس از دستور فرمانده محترم کل سپاه و تأکید نماینده محترم ولی فقیه در این نهاد مقدس مبنی بر واکاوی و تشریح و تفصیل بیانیه گام دوم انقلاب، در نخستین قدم، با همکاری دانشگاه جامع امام حسین^{علیه السلام}، همایش تخصصی مبانی و راهبردهای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب را در دهم دیماه یک هزار و سیصد و نود و هشت با حضور پرشور دانشجویان جوان یعنی مصادیق افسران

جنگ نرم و استادان فرهیخته یعنی فرماندهان این جبهه راهبردی به عنوان مقدمه همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب؛ الگوی نظام انقلابی تمدن ساز، برگزار نمود.

از جمله مواردی که در حاشیه همایش و در قالب فراخوان از استادان و مدرسان و دانشجویان، مطالبه شد تدوین کتاب و مقاله با محوریت مبانی بیانیه گام دوم بود که خوشبختانه این مهم با استقبال اندیشمندان و پژوهشگران روبرو شد. کتاب حاضر، اثری است که با تلاش فاضل ارجمند جناب آقای بهزاد جلالوند در همین زمینه تدوین شده است.

مراحل پایانی گردآوری کتاب مصادف شد با ایام شهادت سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی، سردار بی‌همتایی که حیات پربرکتش نفس‌های دشمنان را به شماره انداخت و انشاءالله شهادت سرشار از سعادتش نیز مقدمه اضمحلال کاخ‌های پوشالی ظلم و استبداد را رقم خواهد زد. بر روح پرفتوح او و هم‌زمانش درود می‌فرستیم و مجموعه آثار این همایش را خاکسارانه به محضر عظیم شان پیشکش می‌نماییم.

بی‌تردید این آغاز راه است و امیدواریم به فضل و یاری خداوند در عرصه عمل و اجرایی نمودن منویات فرماندهی کل قوا نیز توفیق رفیق یارمان باشد که : و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه ائب.

معاونت پژوهش مجمع آموزش عالی شهید محلاتی

تقدیم به:

ساحت مقدس بنیان‌گذار تمدن بزرگ اسلام
حضرت ختمی مرتب محمد مصطفی (صلی‌الله
علیه‌وآله‌وسلم) و قطب عالم امکان، حضرت
صاحب عصر و زمان، یوسف زهرا (سلام‌الله‌علیها)
که چشم‌ها برای طلوع صبح دولتش بیدارند...
و تقدیم به روح مطهر همه شهدا؛ آنانی که با
بذل جان؛ آزادی و حریت را به جوانانمان اهدا
کردند و تبلور حضورشان و عطر شمیم ایثارشان
در فضا طنین‌اندار است.

فهرست مطالب

بخش مقدماتی

بیان مسئله..... ۱۵

ضرورت و اهمیت..... ۱۹

ادبیات و سوابق پژوهش..... ۲۰

اهداف..... ۲۴

هدف اصلی..... ۲۴

اهداف فرعی..... ۲۴

روش تحقیق..... ۲۴

سازماندهی پژوهش..... ۲۵

بخش اول: چهارچوب نظری

۲۹	 واژه شناسی
۲۹	 ۱. لغوی
۳۱	 ۲. اصطلاحی
۳۵	 مفهوم شناسی تمدن اسلامی
۳۹	 مبانی نظری تمدن اسلامی

بخش دوم: بنیان‌های خداشناسی

۴۵	 مقدمه
۵۱	 خداشناسی
۵۱	 ۱. رب
۵۲	 ۲. قدرت
۵۶	 ۳. امنیت و آرامش
۵۸	 ۴. توحید

بخش سوم: بنیان‌های انسان‌شناسی

۶۵	 مقدمه
۶۹	 مفهوم شناسی
۷۲	 ابعاد انسان

- الف) جریان طبیعی..... ۷۲
- ب) جریان ماورای طبیعی..... ۷۵
- انسان شناسی..... ۷۹
۱. خلافت..... ۷۹
۱. ۱. مراتب خلافت..... ۸۱
۲. کمال پذیری..... ۸۱
۳. اختیار..... ۸۳
۴. آزادی معنوی یا همان تزکیه..... ۸۵
۵. علم به اسماء..... ۸۸
۶. ممخو بودن آسمان و زمین..... ۸۹
۷. بصیرت به خویشتن..... ۹۱
۸. امانت‌دار الهی..... ۹۲
۹. انسان ولی‌الله است..... ۹۳
- آثار ولایت انسان در تمدن اسلامی..... ۹۳
۱. ۱. طهارت از دنس و رجس..... ۹۳
۲. ۱. نیل به سعادت انسانی..... ۹۴
۳. ۱. دستیابی به علم حقیقی..... ۹۴
۴. ۱. تقرب به خداوند..... ۹۵
۵. ۱. استقرار عدالت..... ۹۵
۶. ۱. مشارکت عمومی..... ۹۶
۷. ۱. کرامت..... ۹۶

بخش چهارم: بنیان‌های جهان‌شناسی

۱۰۷	 مقدمه
۱۱۴	 جهان‌شناسی
۱۱۴	 ۱. واحد بودن هستی
۱۱۴	 ۲. غایت‌مندی
۱۱۵	 ۳. احصا بودن نظام هستی
۱۱۵	 ۴. آیه بودن هستی
۱۱۵	 ۵. حق‌مداری جهان
۱۱۶	 ۶. جهان عرصه ظهور و تعالی انسان
۱۱۷	 ۷. شعور باطنی جهان هستی

بخش پنجم: بنیان‌های تاریخ‌شناسی

۱۲۵	 مقدمه
۱۳۰	 تاریخ‌شناسی
۱۳۰	 ۱. عمومیت
۱۳۱	 ۲. خدایی بودن قوانین یا مبانی تاریخی
۱۳۱	 ۳. اختیار انسان
۱۳۲	 ۴. تحویل و تبدیل‌ناپذیری قوانین تاریخی
۱۳۲	 ۵. پیوند قوانین تاریخی با زندگی اجتماعی

بخش پنجم: بنیان‌های جامعه شناسی

مقدمه ۱۳۷

جامعه شناسی ۱۴۱

۱. حقیقت‌نگری ۱۴۱

۲. اتحاد ۱۴۱

۳. اعتدال و رزی ۱۴۲

۴. اقامه عدالت ۱۴۳

۵. امنیت ۱۴۴

جمع‌بندی و نتیجه ۱۴۷

کتابنامه

کتاب‌ها ۱۵۳

بیان مسئله

والا ترین هدف اسلام بعد از اصلاح حیات فردی، موضوع حیاتی اصلاح حیات اجتماعی است که ماحصل آن در قرون اولیه هجری، ایجاد تمدنی سترگ بود که در برهه‌ای از تاریخ شرق و غرب عالم را درنوردید و آثار بسیار عمیقی در تمامی ابعاد اجتماع؛ یعنی ابعاد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، هنری و ... بجای گذاشت که از آن به عنوان «تمدن اسلامی» یاد می‌شود؛ منابع اصلی ایجاد این تمدن سترگ، ثقل اکبر و سنت بوده است. این تمدن عظیم از صدر اسلام تاکنون یکی از جدی‌ترین و بحث‌انگیزترین تمدن‌های جهان بوده است. موقعیت استراتژیک جغرافیایی این تمدن به همراه ایده‌ای که در بطن آن وجود داشته، سبب شده است که در طی تاریخ چهارده قرن خودش تأثیری بس شگرف بر شرق و غرب عالم

بگذارد. این تأثیرگزاری سبب شکوفایی سایر تمدن‌ها شده و توانسته سنت‌های قدرتمند فرهنگی و تمدنی خاص ایجاد کند توانمندی درونی این تمدن غنی، علی‌رغم مشکلاتی که در جهان معاصر و در عصر مدرنیته به‌واسطه عوامل داخلی و خارجی بدان دچار شده دلیل اصلی نظریه‌های است که در غرب علیه این تمدن ساخته و پرداخته شده است، تئوری هانتینگتون علی‌رغم همه نقدهای که به آن وارد است یک نکته را به‌طور ضمنی بیان کرده و آن اینکه در مقابل تمدن خودمحور غرب تنها تمدنی که دارای درون‌مایه و محتوا است و می‌تواند در جهان معاصر مطرح باشد تمدن اسلامی است.

تاریخ جهان به‌گونه‌ای دیگر بیانگر ویژگی‌های معنوی و مادی تمدن اسلامی است. گستره جغرافیای این تمدن از شرق آسیا تا قلب اروپا و آفریقا بوده است. در حدود چندین قرن مهم‌ترین و جدی‌ترین تمدن جهانی محسوب می‌شده است. اما آنچه در این میان مهم است فهم و استخراج سازوکارهای است که بستر شکوفایی این محتوا محسوب می‌شده است که ما از آن با عنوان بنیان‌های تمدن اسلامی یاد می‌کنیم. هرچند تمدن اسلامی نشئت گرفته از مذهب اسلام محسوب می‌شود اما لزوماً تبلور غنی و دقیق اسلام هم نبوده است. اوج و فرودها و به تعبیر دقیق‌تر انحطاط تمدن و

فرهنگ مسلمانان بیانگر شکاف عمیقی است که همیشه میان هسته‌ی معنوی پیام یک مذهب و تجلی تاریخی آن وجود داشته است.

در زمان معاصر که طنین دل‌انگیز بیداری اسلامی در پیکره امت اسلامی طنین‌انداز شده است، موضوع بازسازی تمدن باشکوه قرون اولیه هجری جایگاه واقعی خود را یافته است. در این میان به نظر می‌رسد که برای شروع این مهم، استخراج بنیان‌های نظری تمدن اسلامی از منابع اصیل اسلام یعنی کتاب که امت اسلامی بر این منبع گرانسنگ اجماع نظر دارند و در کنار آن از سنت، که هر دو به‌عنوان بخش نرم‌افزاری و بینشی تمدن اسلامی محسوب می‌شود و تلفیق آن با منابع سخت‌افزاری تمدن یعنی؛ ثروت، قدرت، علم، سرمایه، نیروی انسانی کارآمد و ... امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

نکته مهمی که باید بدان توجه داشت این است که امت اسلام دارای سابقه تمدنی بوده‌اند و همین بنیان‌های تمدن اسلامی در مقابل نمادهای تمدنی در ملت‌های متمدن آن زمان همچون؛ علم، قدرت، ثروت، مدنیت و ... نه تنها مخالفتی نکرد بلکه بر اخذ آن نمادها توسط مسلمین و پردازش آن نمادها در منابع اصلی اسلام تأکید ویژه‌ای داشت، اما اساسی‌ترین فرق نمادهای تمدن در نگرگاه اسلام و سایرین را می‌توان به این صورت مطرح نمود که نمادهای تمدن به مثابه سخت‌افزار و بنیان‌های نظری این نمادها

را در قالب بحث نرم‌افزاری و بینشی این موضوع مطرح کرد که فصل مشترک بین اسلام و سایرین در موضوع نمادها (سخت‌افزاری) و افتراق آنان در بحث بنیان‌های تئوری (نرم‌افزاری) ایجاد تمدن است و شاید مشکل‌ترین قسمت ایجاد تمدن اسلامی را همین موضوع دانست زیرا پیشرفت در علم، قدرت، ثروت و ... که به‌عنوان نمادهای تمدن محسوب می‌شوند بدون نگاه دین امری آسان و تلفیق این نمادها با بنیادهای دینی امری بس مشکل هست که نیازمند بررسی دقیق علمی جهت استخراج بنیان‌های تئوریک ایجاد تمدن اسلامی در قرآن کریم و سنت هست. شرایط استراتژیک کنونی جهان اسلام که طلوعه بیداری اسلامی بارقه امید را در میان مسلمانان ایجاد کرده است بر اهمیت این مهم؛ یعنی استخراج بنیان‌های تئوریک تمدن اسلامی از کتاب و سنت و ارائه آن، که یکی از توقعات بجای رهبر معظم انقلاب است، تا جایی که در بیانیه گام دوم، مسیر پرفراز و نشیب چهل ساله انقلاب گام نخست و ادامه مسیر را گام دوم برای رسیدن به تمدن نوین اسلامی دانسته و به نوعی این تمدن نوین اسلامی را حاصل بازسازی تمدن اسلامی و تحقق گام‌های تعریف شده می‌دانند. این مرقومه در پی آن است که بنیان‌های ایدئولوژیک تمدن اسلامی را از قرآن کریم و سنت استخراج نماید.

ضرورت و اهمیت

از زمان ظهور واژه تمدن در کشور فرانسه اندیشمندان مختلفی از شرق و غرب برای این موضوع تعاریف بسیاری بر اساس مشارب فکری خود ارائه نموده‌اند و این واژه همواره آماج هجوم آراء ضد و نقیض مختلفی بوده است. با ارائه تعریفی علمی و جامع از این موضوع و ارائه مختصات خاص آن بر اساس مبانی متقن اسلام می‌توان به تبیین قابل اطمینانی برای تمامی فرق اسلامی دست یافت. شرایط استراتژیک کنونی کشورهای اسلامی که تفرقه، بی‌ثباتی، ابتر ماندن انقلاب‌ها، درگیرهای فرقه‌ای؛ توسط استعمار غرب بر این امت دارای سابقه تمدنی سایه افکنده، بر اهمیت این موضوع یعنی کشف و استخراج بنیان‌های تمدن اسلامی افزوده است.

افزون بر این، براساس منویات مقام معظم رهبری به‌ویژه در بیانیه گام دوم انقلاب، تفصیل این بیانیه را گامی برای تحقق و حرکت به سوی تمدن نوین اسلامی دانسته‌اند؛ این خود اهمیت و عطف توجه به موضوع بنیان‌یابی و بازآفرینی تمدن نوین اسلامی را دوچندان می‌نماید، بدین جهت که برای بازآفرینی تمدن، به شناخت دقیق و بنیادی تمدن اسلامی نیاز است.

ادیات و سوابق پژوهش

با جستجو در منابع موجود کتاب یا مقاله‌ای به‌طور مستقل پیرامون بنیان‌های تنوری تمدن اسلامی در قرآن و حدیث یافت نشد. و اگر موضوعاتی کار شده است خارج از منابع اصلی اسلام یعنی کتاب و سنت است. بنابراین در این قسمت به معرفی برخی از کتب و مقالاتی، که در این زمینه مطالبی مطرح نموده‌اند، می‌پردازیم:

۱. کتاب فرهنگ و تمدن اسلامی: مؤلف کتاب علی‌اکبر ولایتی است؛ که در نه‌بخش تنظیم شده است، که مربوط به زمینه‌های شکل‌گیری تمدن اسلامی، شکوفایی علوم در تمدن اسلامی، سازمان‌های اداری و اجتماعی تمدن اسلامی، هنر در تمدن اسلامی، تأثیر تمدن اسلامی در تمدن غرب، علل بیرونی و درونی رکود تمدن اسلامی که بدان‌ها پرداخته شده است. اما با همه تلاشی که مؤلف برای معرفی تمدن اسلامی نموده است اما در این کتاب بیشتر به موضوع نمادهای سخت‌افزاری تمدن پرداخته شده است و ارتباط آن با موضوع پیشنهادی در همین موضوع نمادهای سخت‌افزاری تمدن است.

۲. کتاب تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی: این کتاب به قلم محمدرضا کاشفی و توسط انتشارات جامعه المصطفی‌العالمیه منتشر شده است. مؤلف در این کتاب به ذکر مهم‌ترین عامل فرهنگی در گسترش تمدن اسلامی یعنی علوم اسلامی می‌پردازد و به ذکر مهم‌ترین شخصیت‌های تأثیرگذار در پیشرفت علوم در میان فریقین می‌پردازد. مؤلف در این مقاله صرفاً به یکی از

مهم‌ترین نمادهای تمدن اسلامی یعنی علم پرداخته است که ارتباط این مقاله با عنوان حاضر در همین یک قسم است.

۳. کتاب علل انحطاط تمدن‌ها از دیدگاه قرآن کریم: مؤلف این کتاب احدعلی قانع است. نویسنده در این کتاب عوامل انحطاط را به سه بخش: فرهنگی و اخلاقی، سیاسی و اقتصادی تقسیم می‌کند و برای هر کدام از این فصل‌ها شواهد قرآنی ذکر می‌کند. یکی از فصل‌های کتاب حاضر موضوع بنیان‌های تمدن اسلامی در حوزه تاریخ‌شناسی است که در آن می‌توان از این کتاب استفاده نمود، مؤلف در این کتاب به صورت جزئی به علل و انحطاط تمدن‌ها پرداخته است در حالی که در فصل ذکر شده نوع نگاه به تاریخ از دیدگاه قرآن بررسی می‌شود.

۴. مقاله پویایی و بالندگی تمدن اسلامی: این مقاله توسط علی‌اکبر ولایتی در نشریه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی در سال ۱۳۸۳ در شماره ۴۷ و ۴۸ منتشر شده است. در این پژوهش به بررسی علل و عوامل انحطاط تمدن‌ها پرداخته و رابطه‌ی اخلاق، فرهنگ، تمدن و قانون را بررسی نموده است. مؤلف در این مقاله به صورت کلی به علل و انحطاط تمدن‌ها پرداخته است در حالی که در کتاب حاضر علل و عوامل انحطاط تمدن‌ها از دیدگاه قرآن بررسی می‌گردد و انحطاط تمدن‌ها در ذیل فصل چهارم مطرح می‌شود اما نه به این صورت که به علل و عوامل انحطاط به صورت جزئی پرداخته شود، بلکه در این فصل نوع نگاه به تاریخ مدنظر است.

۵. مقاله نگاهی به ادوار تمدن اسلامی: این مقاله توسط احمد رسول

جغفریان در نشریه تاریخ و جغرافیا در سال ۱۳۸۵، شماره ۱۰۷ و ۱۰۸ به چاپ رسیده است. این پژوهش تمدن اسلامی را در گذر زمان مورد بررسی قرار داده است در این مقاله ادوار زمانی که تمدن اسلامی به اوج رسیده و در مقابل قرن‌های که از اوج و شکوفایی این تمدن غنی کاسته شده را مطرح نموده است. به نظر می‌رسد محتوای مقاله فوق را ذیل فصل چهارم (بنیان‌های تمدن اسلامی در حوزه تاریخ‌شناسی) به حساب آورد به این دلیل که قرآن کریم برای تمدن‌ها اصولی ثابت برای رشد یا افول آن‌ها ذکر کرده است.

۶. مقاله جستاری در عوامل فراز و فرود تمدن اسلامی: این مقاله توسط علی پارسیان در فصلنامه علمی پژوهشی علوم اسلامی در سال ۱۳۸۸ در شماره ۴ به چاپ رسیده است. مؤلف در این مقاله ضمن تعریف تمدن از دیدگاه متفکرین مسلمان و غربی از قرآن کریم، سنت پیامبر اکرم (ص)، تشویق و تکریم دانشمندان، توجه به وضعیت معاش دانشمندان، افزایش تعداد کتابخانه‌ها، ایجاد مدارس و مراکز علمی، توجه به نیازهای مراکز علمی، سفرهای مطالعاتی به عنوان عوامل شکوفایی تمدن اسلامی در قرون اولیه هجری نام می‌برد و سپس به تقسیم علوم در تمدن اسلامی می‌پردازد و در نهایت به علل و عوامل انحطاط تمدن اسلامی و راهکارهای نوسازی این تمدن اشاره می‌کند. مؤلف در این مقاله صرفاً به یکی از مهم‌ترین نمادهای تمدن اسلامی یعنی علم پرداخته است که ارتباط این مقاله با عنوان کتاب در همین یک قسم است.

۷. مقاله نوسازی تمدن اسلامی: این مقاله توسط حبیب زمانی محبوب در نشریه تاریخ در آئینه پژوهش در سال ۱۳۹۰ در شماره ۱ به چاپ رسیده است. این مقاله به بررسی راهکارهای نوسازی تمدن اسلامی می‌پردازد و عواملی چون بازگشت به اسلام، تلاش دانشمندان، نقش حکومت‌ها، خودباوری مسلمانان، از جمله راهکارهای نوسازی تمدن اسلامی معرفی می‌کند.

۸. مقاله قرآن کریم و راهکارهای توسعه و پیشرفت تمدن اسلامی: این مقاله توسط سید محمدرضا علاءالدین در فصلنامه قرآنی کوثر به چاپ رسیده است. این مقاله از شاخصه‌های چون: ایمان، نظم، خودسازی، امر به معروف و نهی از منکر، دوری از تعصب باطل، به عنوان زمینه‌های رشد تمدن اسلامی یاد می‌کند و از عرصه‌های توسعه و پیشرفت تمدن اسلامی چون: فرهنگی و معنوی، رشد اقتصادی با رویکرد عدالت اقتصادی، رشد علمی و صنعتی، رشد اخلاقی و حقوقی، نام می‌برد. مقاله مذکور تنها به ذکر چند نمونه جزئی از عوامل رشد تمدن اسلامی از دیدگاه قرآن پرداخته است درحالی‌که در کتاب حاضر نوع نگاه به موضوعات فوق کلی هست. با توجه به جستجوی انجام شده در منابع موجود پژوهشی با عنوان بنیان‌های تمدن اسلامی در قرآن کریم کار نشده است.

اهداف

هدف اصلی

هدف کلی این نوشتار عبارت است از: دستیابی به بنیان‌های قرآنی و روایی تمدن اسلامی به عنوان الگوی بازآفرینی تمدن نوین اسلامی.

اهداف فرعی

هدف جزئی این نوشتار عبارت است از: دستیابی به بنیان‌های قرآنی و روایی تمدن اسلامی در حوزه‌های؛ خداشناسی، انسان‌شناسی، جهان‌شناسی، تاریخ‌شناسی و جامعه‌شناسی.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از جمله پژوهش‌های تلفیقی محسوب می‌شود. بدین معنا که محقق می‌کوشد از زمینه و بستر شناختی و معلوماتی که در خصوص تمدن اسلامی از طریق تحقیقات بنیادی و کاربردی فراهم شده استفاده نماید و به آن مولفه‌هایی را بیفزاید (پژوهش توسعه‌ای).^۱ روش پژوهش در مرحله

۱. در این پژوهش نظریه پردازي مورد نظر نيست بلکه توسعه دانش مورد توجه است و محقق به دانش از قبل موجود، مؤلفه‌هایی می‌افزاید (ر.ک خلیلی شورینی، ۱۳۸۹: ۷۸).

جمع آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز ترکیبی یا آمیخته^۱ خواهد بود. بدین معنا روش تحقیق در مرحله جمع آوری اطلاعات، روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و در مرحله تحلیل اطلاعات بر حسب نوع داده‌ها و هدف مطالعه، به صورت تجزیه و تحلیل کیفی خواهد بود. از این منظر، در مرحله گردآوری اطلاعات، منظور از روش کتابخانه‌ای، مراجعه و استفاده از کتاب-ها، مقالات، میزگردها، مصاحبه‌ها، همایش‌ها، سایت‌ها، وبلاگ‌ها و مانند آن در شناسایی و تحلیل مقوله تمدن اسلامی است. این دست از داده‌ها به صورت کیفی تجزیه و تحلیل خواهد شد.

سازماندهی پژوهش

کتاب حاضر از شش بخش تشکیل شده است. چیش به بخش‌ها بدین گونه است: بخش اول با عنوان چهارچوب نظری، به ارائه کلیات برای تحلیل تمدن اسلامی می‌پردازد تا زمینه‌های بنیادی بحث را برای بخش‌های آتی فراهم سازد. بر مبنای این چهارچوب مفهومی، بخش دوم به بنیان‌های خداشناسانه تمدن اسلامی اختصاص دارد. در بخش سوم،

۱. روش‌های پژوهش ترکیبی، کمک می‌کنند تا به پرسش‌هایی پاسخ داده شود که توسط هریک از روش‌های کمی یا کیفی به تنهایی پاسخ داده نمی‌شوند (کرسول و پلانورک، ۱۳۹۰: ۷ و ۱۰). این روش، روشی است که با استفاده از ترکیب دو مجموعه داده‌های باز و بسته و متغیرهای کمی و کیفی به انجام می‌رسد (خلیلی شورینی، ۱۳۸۹: ۵۶).

بنیان‌های انسان شناسانه آن مورد توجه قرار خواهد گرفت و در ادامه در بخش‌های بعدی به ترتیب بنیان‌های جهان شناختی و تاریخ شناختی پرداخته شده است. در نهایت بخش ششم کتاب به تبیین بنیان‌های قرآنی و روایی تمدن اسلامی در بعد جامعه شناسی می‌پردازد. در پایان نتیجه‌گیری از مباحث ارائه خواهد شد.